

Türkiye Eğitim Dergisi

(2024) Cilt 9, Sayı 1, s. 154-171

2021 Bilim ve Sanat Merkezi Sosyal Bilgiler Çerçeve Programında Çok Kültürlü Eğitimin Yansımalarının İncelenmesi

Memet KUZHEY¹

Adnan ÖZER²

Özet

Bu araştırmanın amacı, 2021 BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programını Çok Kültürlü eğitim kapsamında değerlendirmektir. Program, sosyal, siyasal, ekonomik, teknolojik ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak güncellendiği gibi bu gelişmelerin belirlediği ihtiyaçlar doğrultusunda bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu doğrultuda programın Çok Kültürlü eğitim anlayışına yer vermediği araştırma açısından önemli görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programını Çok Kültürlü eğitim anlayışı çerçevesinde araştıran herhangi bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmanın verileri nitel araştırmada kullanılan doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı 2021 BİLSEM Sosyal Bilgiler Çevre Programı temel alınmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Veriler değerlendirilirken, eğitimde program geliştirmede de temele alınan amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutları ölçüt olarak kullanılmıştır. Araştırmada amaç ve kazanımlar boyutunda doğrudan Çok Kültürlü eğitime yer verilmediği, dolaylı bir şekilde bazı amaç ve kazanımlarda yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. İçerik boyutunda öğrenme alanlarında Çok Kültürlü eğitime yer verilmediği, dolaylı bir şekilde konu listelerinde yer verildiği tespit edilmiştir. Öğrenme-öğretme Süreci ile ölçme ve değerlendirme boyutlarında doğrudan Çok Kültürlü eğitime yer verilmediği, ancak dolaylı bir şekilde verildiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler

BİLSEM Sosyal bilgiler çerçeve programı,
Sosyal bilgiler Programı
Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı
Destek Eğitimi
Çok Kültürlü eğitim

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: XX.XX.2020

Kabul Tarihi: XX.XX.2020

Elektronik Yayın Tarihi: XX.XX.2020

DOI: 10.54979/turkegitimdergisi.1458515

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, memetkuzey@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9866-8134

² Bilim Uzmanı, Bayburt İl Millî Eğitim Müdürlüğü adnann_ozerr@outlook.com, ORCID: 0009-0006-3975-3087

2021 Investigation of Reflections of Multicultural Education in Science and Art Centre Social Studies Framework Programme

Abstract

The aim of this study is to evaluate the 2021 BİLSEM Social Studies Framework Programme within the scope of multicultural education. As the programme is updated depending on social, political, economic, technological and scientific developments, it aims to raise individuals in line with the needs determined by these developments. In this direction, it is considered important for the research whether the programme includes multicultural education approach or not. When the related literature was examined, it was determined that there was no study investigating the BİLSEM Social Studies Framework Programme within the framework of multicultural education understanding. The data of the study were collected through document analysis used in qualitative research. In this context, the Ministry of National Education 2021 BİLSEM Social Studies Environmental Programme was taken as a basis. The collected data were analysed by content analysis. The data were evaluated in the dimensions of purpose, content, learning-teaching process and evaluation, which are based on curriculum development in education. In the study, it was concluded that multicultural education was not directly included in the objectives and outcomes, but indirectly included in some objectives and outcomes. In the content dimension, in learning areas It was determined that multicultural education was not included, but indirectly included in the subject lists. It can be stated that multicultural education is not directly included in the learning-teaching process and measurement and evaluation dimensions, but only indirectly.

Keywords

BİLSEM Social studies framework programme,
Social Studies Programme
Individual Talent Recognition Programme
Support Training
Multicultural education

About Article

Sending Date: XX.XX.2020
Acceptance Date: XX.XX.2020
Electronic Issue Date: XX.XX.2020

DOI: 10.54979/turkegitimdergisi.1458515

GİRİŞ

Kültür, toplumlara özgü olan ve gelecek nesillere aktarılan maddi imkânlar ile manevi değerlerin bir bütünüdür. İnsanlara özgü bir kavram olarak kültür, zaman içerisinde Latince "toprağı işlemek" anlamından "yüksek umumi bilgi" anlamına evrilmiş bir değerler sistemidir (Kafesoğlu, 1983). Bundan dolayı yeryüzünde ne kadar toplum var ise o kadar kültür vardır. Hatta bir toplumun kültürü aynı coğrafya içerisinde bile değişiklik gösterebilmektedir. Değişen ve gelişen dünyada bir kültürün diğerinden etkilenmesi oldukça sık rastlanılan bir durumdur. İnsanlar günlük yaşamlarında bu etkileşimi ifade etmek için küresel köy, küresel mahalle gibi metaforlar ile küreselleşmeyi; ekonomik, siyasal, sosyal, teknolojik, bilim ve sanat unsurlarının hepsini kapsayan bir olgu olarak kabul etmektedirler. Çünkü küreselleşmenin merkezinde kültür vardır. Bu durum her şeyden önce zaman ve mekânın yakınlaşmasından dolayı sınırların ve mesafelerin önemini kaybetmesine, zaman kavramının nispeten kalkmasına, mekânın yok olmasına, kişilerin daha hızlı ve kolay bir

şekilde yer değiştirmesine sebep olmaktadır (Kurttaş, 2018, s. 153). Böylece uluslararası ortak değerlerin, anlayışların, davranışların ve yaşam tarzlarının oluşmasına katkı sunduğu gibi yerel kültürlerin de korunması sorununu ortaya çıkartmıştır.

Küreselleşme ve onun ayaklarından biri olan göçler, insanların ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerden dolayı buldukları ülkelerden veya topluluklardan başka bir ülkeye veya yerleşim birimine gitme eylemleridir (Türk Dil Kurumu, 2012). Bu bağlamda göçler, toplumsal yapının her boyutunu etkileyen ve kendi içinde karmaşık dinamikler geliştiren bir süreci ifade etmektedir (Bozkaya, 2021). Siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşümler sonucu orta çıktığı gibi, göçler ile birlikte varılan ülkelerde veya toplumlarda yeni siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşümleri de yapabilmektedirler. Göçler ve diğer nedenler sonucunda dünyanın herhangi bir yerinde sadece bir etnik kültürden veya coğrafi bir kültürden bahsetmek olanaksızdır. Bu tür gelişmeler de farklı kültürleri bir arada yaşayan toplulukların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Çok Kültürlülük, farklı sosyal çevrelerden, dini inançlardan, etnik kökenlerden veya milletlerden gelen bireylerin oluşturduğu toplumsal çeşitliliktir. *“Kültürel çeşitlilikten genel olarak anlaşılan şey, bir toplumun içinde, farklı etnik kültürlerin yer ve uzamları olmasıdır.”* (Akto 2018). Toplumsal Çok Kültürlülük; geleneksel çeşitliliğin farklı ırk, kültür, etnisite ve ideolojik çoğulculuğun azınlıkları koruması ile ötekinin demokratik toplumlarda saygı gördüğü bir uygulama biçimidir. Çok Kültürlü toplum, bir devlet yapısında iki ya da daha fazla kültürel topluluğun barındırılmasıdır (Öteleş, 2020). Kimi toplumlar bu kültürel çeşitliliği direnmeden kabul edebilirler, kimi toplumların (Fransız örneği) ise bu durumu kabul etmeleri oldukça zaman alır, hatta bu farklılıkları anlamak ve almamak için direnebilirler. Başka kültürleri kabul etmeyenler kendi içlerindeki baskın olmayan kültürleri, kendi kültürleri ile baskılayıp asimile yoluna gidebilirler. Bazı toplumlar ise kültürel zenginliği, yaşatılması gereken bir unsur olarak görürler ve asimilasyon yerine çoğulculuğu temel alırlar. Çok Kültürlülüğe yer açmak için de milli toplumsal yapının içerisinde okullar ile entegrasyona gitmektedirler. Bu kapsamda okul müfredatlarında Çok Kültürlülüğe yer verebilmektedirler. Okullarda verilen Çok Kültürlü eğitim, her türlü ayrımcılığın reddedildiği, toplumsal her türlü çeşitliliğin desteklediği ve tüm öğrencilere temel eğitim standardı sağlayan bir süreci ifade etmektedir (Aydın, 2012). Banks (1999) ise Çok Kültürlü eğitimi, farklı cinsiyet, ırk, etnik ve kültürel kökenden gelen öğrencilere eğitimde aynı başarı fırsatının tanındığı bir eğitim türü olarak tanımlamaktadır (Akt: Tonbuloğlu, Aslan ve Aydın, 2016). Eğitimin amacı ise öğrencilerin öğrenme ortamlarında ve yaşamlarında sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikleri öğretmek öğrenciler arasında karşılıklı saygı zemini oluşturmak ve öğrencilerin hem okulda hem de yaşamlarında farklı kültürleri anlamalarını ve takdir etmelerini sağlamak şeklinde ifade edilmektedir. Öğrencilerin geçmiş yaşantılarında yaşadıkları, yabancı ve garip gördükleri şeylere karşı korku ve güvensizliklerini eğitim ile azaltmak, ötekilerin dinleri, dilleri, gelenekleri ve değerleri konusunda bilgilendirip farkındalık oluşturmaktır. Çok Kültürlü eğitim sonucunda öğrencilerden beklenen ötekilere karşı sempatik bir hayal gücü, cömert bir davranış ve diyaloga açık bir özgüven kazanmış olmalarıdır. Aynı zamanda kendi kültürlerini öğrenen öğrenciler bilgiyi kişileştirerek öğrenme yeteneklerini geliştirirler (Fullinwider, 1991). Böylece çok farklı kültürlerden gelen bireylerin yeni demografik yapılar ile uyumunu kolaylaştırabilmektelerdir. İlgili literatür incelendiğinde ulusal veya uluslararası birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Milloy, (1999) tarafından Kanada’da Çok Kültürlülüğün gelişimi hakkında yaptığı çalışmada 19. yüzyıldan 1996 yılına kadar Kanada’daki yerli okul kapatma sürecinde, Kanada hükümeti, Hıristiyan Kiliselerinin yardımıyla yerli halkları zorla asimile etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda

hükümet, yerliler ile yaptığı antlaşmalar ile aynı zamanda güç kullanarak yerlilerin topraklarını gasp etmiş ve kendi belirlediği alanlarda yerlileri iskân etmiştir. Yerlilerin geleneksel evlilik uygulamalarını ve birbirleriyle evlenmelerini, dini ritüellerini yasaklayıp, kanaat önderlerini hapse atmıştır. Yerlilerin çocuklarını eğitim yoluyla asimile etmek için de yatılı bölge okulları kurmuştur. Ailelerinden ayrılan çocukların bu yeni okullarda kültürlerini ifade etmelerine ve kendi tarihlerini öğrenmelerine asla izin verilmemiştir. Kendi yerel dillerini konuşanlara ve kendi geleneklerini uygulayanlara cezalar tevdi edilmiştir. Aynı zamanda Hıristiyan kilisesinin şiddet veya cinsel tacizine maruz kalmışlardır. Kanada Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu tarafından yürütülen bu çabalar sonucunda yerliler kültürel soykırıma maruz kalmışlardır. Parekh, (1999) asimilasyon yaklaşımını; farklı etnik unsurların yaşadığı ülkenin başat kültürünü özümsemesi ve var olan kültürlerin baskın olan bu başat kültür potasında eritilmesi olarak ifade etmektedir. Çok Kültürlülüğü durumu ise farklı kültürleri bir zenginlik olarak kabul etmek ve bu kültürlerin yaşaması için alan oluşturmak şeklinde tanımlamaktadır. Ağırdağ, vd., (2016) tarafından yapılan çalışmada Belçika kültürel çeşitliğinin bulunduğu okullarda görev yapan öğretmenlerin, diğer öğretmenlere göre çok kültürlü eğitimi daha çok benimsedikleri görülmüştür. Forrest ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmada Avusturalya'daki sınıf öğretmenlerinin kültürel çeşitliliği, çok kültürlü eğitimi, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele stratejilerini desteklediklerini tespit etmişlerdir. Aragona- Young ve Sawyer (2018) tarafından Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde 45 ilköğretim öğretmeniyle yapılan çalışmada, öğretmenlerin kültürü, yaşam tarzı ve kişilerin arka planı olarak tanımladıkları belirli kültürel kimlikleri (ırk/cinsiyet, din vb.) tanımlamada başarısız olduklarını ve çok kültürlü eğitim uygulamalarını düşük düzeyde desteklediklerini tespit etmişlerdir. Mohan ve Nair (2018) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin çeşitli etnik kökenden olan insanlara saygı duyması, evrensel değerlerin öğrenmesi ve kalıcı çok kültürlü eğitimin sağlanabilmesinin en iyi yolunun pedagojik araçlardan biri olan masal anlatım tekniğinden geçtiğini belirtmişlerdir. Miled, (2019) tarafından Kanada'da yapılan bir çalışmada, katılımcıların çok kültürlü eğitim tanımlarının sadece kültür ve kültürel farklılıkla sınırlı olduğu, cinsel kimlik, sınıf ve statüye dikkat etmediklerini, çok kültürlü eğitim ile ilgili yapılan uygulamalar ile yapılması gereken uygulamalar arasında büyük farklılıklar olduğunu tespit etmiştir. Keskin ve Yaman (2014) ilköğretim sosyal bilgiler programı ve ders kitaplarını çok kültürlü eğitim açısından incelemiş ve çok kültürlü eğitim ile ilgili "Kültür ve Miras", "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarındaki kazanımların yaklaşık %13' ü ile çok kültürlülüğü ilişkilendirmiştir. Seban ve Uyanık (2016) tarafından ilköğretim 1-5. sınıf öğretim programlarını inceledikleri araştırmalarında, Türkçe Programında 6, Hayat Bilgisi Programında 20, Sosyal Bilgiler Programında 12, Matematik Programında 2, Görsel Sanatlar Programında 9, Fen Bilimleri Programında 1, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programında 3, Beden Eğitimi Programında ise 2 kazanımın çok kültürlü eğitim ile ilgili olduğu sonucuna varmışlardır. Adıgüzel ve Karagöl (2020) tarafından Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programlarında topluma uyum, toplumsal norm ve bireysel sorumluluk ile ilgili kazanım sayısının yeterli, fakat çok kültürlülük ve demokratik değerlerle ilgili kazanım sayısının yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Yılmaz (2011) tarafından yapılan çalışmada toplumların Çok Kültürlü yapıya verdikleri cevapları Erime Kazanı, Mozaik ve Ebru modelleri üzerinden açıklamıştır. Erime Kazanı modelinde, farklı kültürlerin, baskın kültür tarafından bastırılması ve asimile edilmesi ve "Bizden biri olmak istiyorsan, bizim gibi olmak zorundasın!" düşüncesini taşır. Mozaik modelde, var olan kültürler bir arada yaşarlar, ama kaynaşmazlar, kültürler arası çatışma çıkma ihtimali yüksektir. Ebru modelinde ise, farklı kültürler birbiri ile kaynaşır ve bütünleşir.

Kültürlerin birbirinden üstünlüğü yoktur. Ebru Modelinde Çok Kültürlü anlayış benimsendiği için toplumda ayrışma, bölünme gibi unsurlara pek rastlanmaz. Bu kültürde başka kültürlerle saygı, birlikte yaşamın zenginlik anlayışının hâkim olduğu söylenebilir. Ebru Modelinin eğitime yansması farklılıkların birlik olma ve biz olma duygusunu yansıtmaktadır. Bozkaya (2020) yaptığı çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından göçmen öğrencilerin kendilerini ait hissedebilecekleri çokkültürlü sınıf ortamlarının oluşturulmasına yönelik yayınlamış olan çeşitli belgelerdeki ifadeleri incelemiştir. MEB'in Geçici Eğitim Merkezleri (GEM), Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES) ve Yabancı Öğrenci Bilgi Sistemi (YÖBİS) gibi kapsamlı çalışmalar yaptığı ifade etmiştir. Ayrıca çok kültürlü sınıflardaki eğitimin başarılı olabilmesi için de bu sınıflarda bulunan göçmen öğrencilerin buldukları ortamlara (sınıf, okul) aidiyet duymalarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Çok Kültürlü eğitim, öğrencilerin ırk, renk, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımcılıklar dahil, hiçbir ayrımcılık gözetmeden akademik başarılarını artırmayı ve sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikleri kazandırmayı hedefleyen bir eğitim anlayışıdır. Bozkaya (2022) yaptığı çalışmada, "Göç eden çocuklara haklarının verilmesi, göç sonrası yaşanabilecek birçok sorunun çözümünü sağlayacak ve özellikle ülkelerin çocuk haklarına verdikleri önem, göç eden çocukların daha iyi bir geleceğe sahip olmalarını da beraberinde getirecektir sonucuna ulaşmıştır".

İlgili çalışmalar incelediğinde doğrudan veya dolaylı bir şekilde "Bilim ve Sanat Merkezleri Sosyal Bilgiler Çerçeve Programında (SBÇP) Çok Kültürlülük"e ilişkin bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin kendi yeterlik alanları olan genel yetenek, müzik ve resim alanlarında ilişkin eğitim-öğretim gördükleri bu okul türünde, öğrencilerin geleceği şekillendirme potansiyeline sahip olmaları, toplumların barış, huzur, güven ve refah içerisinde bir arada yaşamalarına katkı sağlayacağı varsayılmaktadır. Çok Kültürlü eğitim almaları, bu eğitimi hem kendi hayatlarına hem de toplumsal hayata yaygınlaştırıp uygulamaları dünyayı daha yaşanabilir kılacağından önemsenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, 2021 BİLSEM SBÇP'nı Çok Kültürlü eğitim anlayışı açısından incelemektir.

Bu doğrultuda şu sorulara cevap aranmıştır:

- BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programının amaç boyutunda Çok Kültürlü eğitim anlayışının yer alma durumu nedir?
- BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programının öğrenme alanı ve kazanım boyutunda Çok Kültürlü eğitim anlayışının yer alma durumu nedir?
- BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programının Çok Kültürlü eğitim anlayışının içerik boyutunda yer alma durumu nedir?
- BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programının çok kültürlü eğitim anlayışının öğrenme ve öğretme süreci boyutunda yer alma durumu nedir?
- BİLSEM Sosyal Bilgiler Çerçeve Programının çok kültürlü eğitim anlayışının ölçme ve değerlendirme boyutuna yansımaları durumu nedir?

YÖNTEM

Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi çeşitli nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların kendi ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konduğu nitel bir süreci” ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Araştırma, BİLSEM BİLSEM SBÇP’nın Çok Kültürlülük açısından incelenmesini kapsadığından dolayı doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman inceleme yöntemi, araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak nitelendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanır (Özkan, 2021).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri toplama aracı olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÖRGM) tarafından 2021 yılında yayımlanan BİLSEM SBÇP yapısında yer alan Destek Eğitimi Programı (DEP) ve Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı (BYFP)’ kapsamında verilen kazanımlar esas alınmıştır. Programın DE ve BYFP bölümlerinde yer alan kazanımlar araştırmanın veri toplama aracı içerisinde değerlendirilmiş ve Çok Kültürlü eğitim anlayışı için de referans noktası olarak kabul edilmiştir. Her iki programın modüllerinde yer alan kazanımlardan Çok Kültürlü eğitim anlayışı ilişkilendirilenler veri toplama aracı içerisinde değerlendirilmiştir. Programın kazanımlarına “e-bilsem” modülünden ulaşılmıştır (Web1, 2024). İlgili programın incelenmesi sonucunda elde edilen veriler ise içerik analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, desen, tema, varsayım ve bir anlam çıkarma çabası içinde, belirli miktarda materyalin dikkatli, ayrıntılı, sistematik bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Berg ve Lune, 2019). İçerik analizinde amaç, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir çözümleme tekniğidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2023). Bu analizde veriler, eğitimde program geliştirme yaklaşımında yer alan amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğelerine göre kategorize edilmiştir. Bu kategorilerde yer alan kazanımlar, konu alanı, öğrenme yaşantıları ile karar verme aşaması Çok Kültürlü eğitim anlayışı çerçevesinde incelenmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Bilsem SBÇP’ndan erişilen verilerden elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Programda Çok Kültürlü eğitimin yer alma düzeyi ve yer alma durumuna yönelik ulaşılan bulgulara; hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme kategorileri altında yer verilmektedir.

BİLSEM SBÇP’nda Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü Eğitim

Bilsem SBÇP öğrencilere çok yönlü bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir. Öğrencilerin sadece bilişsel değil aynı zamanda duyuşsal, psikomotor ve sosyal gelişimlerini de desteklemektedir. Öğrencileri bilginin pasif alıcıları değil, bilgiyi aktif olarak kullanan, üreten ve girişimciler olarak tanımlamaktadır. Program bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandıran bir yapıda hazırlanmıştır (MEB, 2021). Çok Kültürlü eğitim, din, ırk, cinsiyet, kültür ve her türlü sınıf ayrımcılığına karşı olup, bütün çocukların eğitim imkânlarından aynı oranda yararlanmalarını sağlayan bir reform hareketidir (Kaçar, 2023). Çok Kültürlü eğitim anlayışı da kişileri olduğu gibi kabul eden, farklılıklara saygı duyan, ötekileştirmeyen, asimile etmeyen ve kültürel farklılıkları devam ettirmeyi savunmaktadır. Bu bağlamda Çok Kültürlülük, 2021 SBÇP, eğitim programlarının temel öğeleri olan amaç, içerik,

öğrenme-öğretme süreci ve ölçme ve değerlendirme başlıkları ölçüt olarak kullanılmıştır. Genel olarak bu dört temel öge kapsamında Çok Kültürlülüğe doğrudan veya dolaylı bir şekilde yer verildiği söylenebilir.

Çokkültürlülük Eğitim Anlayışının, 2021 BİLSEM SBÇP'nin Amaçlarına Yansıma Durumu

SBÇP'nin amaçlarından Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilen amaçlara bu başlık altında yer verilmektedir Programın genel amaçlar başlığı altında, Çok Kültürlü eğitim anlayışına doğrudan veya dolaylı bir şekilde yer verildiği görülmektedir. Genel amaçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo1. Programın Genel Amaçları

Genel Amaçları
Temel değerlere sahip,
Kendini tanıyan, duygularının ve düşüncelerinin farkında olan,
Başkalarının sosyo-duygusal gelişimlerdeki ve entelektüel, akademik, yaratıcı, liderlik ve sanat alanlarındaki ilgilerine, güçlü yönlerine, kimliklerine ve ihtiyaçlarına saygı duyan,
Bilginin pasif alıcısı değil bilgiyi aktif olarak kullanan, üreten ve girişimci,
Belirli bir alanda uzmanlaşmış ancak çok yönlü bakış açısına sahip,
Bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanan,
Bilimsel etik kavramını özümsemiş,
Etkili iletişim becerisine sahip,
Bilgi işlemsel düşünme becerisine sahip,
Kişisel ve sosyal sorumluluk sahibi,
Azimli, esnek düşünen, mizah yönü gelişmiş, takım çalışmasına uyum gösteren bireyler yetiştirmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde doğrudan Çok Kültürlülük veya Çok Kültürlü eğitim kavramlarına yer verilmediği görülmektedir. Ancak genel amaçlar incelendiğinde Çok Kültürlülük veya Çok Kültürlü eğitime dolaylı bir şekilde vurgu yapıldığı söylenebilir. Çok Kültürlü eğitim açısından bu amaçlar dolaylı da olsa önemli görülmektedir. Çünkü farklı kültürlerin bir arada yaşamasını ve toplumsal uyumu sağlayan önemli faktör olarak ifade edilebilir. Öğrencilerin kültürel çeşitlilik ile kültürel duyarlılığı anlamalarına, kabul etmelerine ve saygı göstermelerine güçlü bir destek sunmaktadır. Özellikle Çok Kültürlü bir çevrede empati becerisini geliştirmenin ve toplumsal çeşitliliği benimsemenin önemini de vurgulamaktadır. Öğrencilerin küresel değerleri içselleştirmelerinin ve kültürel çeşitliliği bir zenginlik olarak görmelerinin amaçlandığı söylenebilir.

Çokkültürlülük Eğitim Anlayışının, 2021 BİLSEM SBÇP'nin Kazanım Boyutuna Yansıma Durumu

2021 Bilsem SBÇP'nde Destek Grupları (BİLSEM'e yeni başlayan öğrenci grupları için) ile Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı (Destek eğitimini tamamlayan öğrenci grupları için) olmak üzere iki alt program yer almaktadır. Destek Grupları haftalık ders çizelgesinde iki, Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı ise dört ders saati olarak verilmektedir. Destek gruplarında sekiz modül vardır. Bu modüller: "Sosyal Bilgiler ve Bilim", "Birey ve Toplum", "Değişim", "Genişleyen Çevrem", "Harita Bilgisi", "İletişim", "Keşifler ve Kâşifler", "Kültür ve Miras" modüllerine yer vermektedir. Bu modüller kapsamında öğrenme alanları, temel soru, kazanımlar ve öğrenme ortamı temel unsur olarak yer almaktadır. Modüller iki öğrenme alanı olarak, öğrenme alanları ise ana fikir ve kazanımlar şeklinde yapılandırılmıştır. Bu öğrenme alanlarında toplam seksen kazanım yer almaktadır. Öğrenme alanlarında verilen

kazanımlar çok kültürlülük eğitim anlayışı çerçevesinde incelenmiş ve ilişkilendirilen kazanımlara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Destek Programı Modüllerinde Çok Kültürlülükle İlişkilendirilen Kazanımlar

Modül	Öğrenme alanı	Kazanım		
Sosyal Bilgiler ve Bilim	Birey ve Toplum/ Bilim, Teknoloji ve Toplum	SBD.1.1. Bilimin tarihsel süreç içindeki gelişimini örnek vererek açıklar		
		SBD.1.2. Bilimin tarihsel süreç içerisindeki gelişimini anlatan tarih şeridi hazırlar		
		SBD.2.2. Toplum meydana getiren öğelerin toplumun zenginleşmesindeki önemini fark eder.		
		SBD.2.3. Toplumdaki farklılıkların toplum hayatını nasıl etkilediği hakkında çıkarımlarda bulunur.		
		SBD.2.6. Demokratik olan ve olmayan süreçleri değerlendirir.		
		SBD.2.8. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.		
		SBD.2.9. Günümüzdeki sosyal yardımlaşma problemlerine tarihsel örnekleri kullanarak çözüm üretir.		
		Kültür ve Miras	Kültür ve Miras Küresel Bağlantılar	SBD.8.1. Yaşadığı yerin kültürel özelliklerinin toplumsal yaşama katkılarını değerlendirir. (Kültürün toplumu oluşturan öğeler içinde asli unsur olduğu vurgulanır.)
SBD.8.2. Ulusal kültür öğelerinin evrensel kültürün bir parçası olduğunu fark eder.				
SBD.8.3. Bir kültür öğesi olarak gelenek ve görenekleri sınıflandırır.				
SBD.8.4. Günümüz şartlarına göre gelenek ve göreneklerin değişimini değerlendirir.				
SBD.8.5. Geleneksel-eğitsel oyunlar yoluyla tarihi, coğrafi ve kültürel değerlerimizi fark eder.				
SBD.8.7. Mani, masallardaki kültürel değerleri analiz eder.				
SBD.8.8. Âşıklık geleneğinin kültürel miras içindeki önemini kanıtlarla destekler.				
SBD.8.10. Bir kültürel miras unsuru olarak nevrüz bayramı kutlamanın tarihsel süreç içindeki anlamlarını analiz eder.				
SBD.8.11. Türkiye'nin kültürel miras öğelerini sınıflandırır.				
SBD.8.12. Uluslararası kuruluşların, kültürel mirasın korunmasına katkılarını değerlendirir.				
SBD.8.13. Farklı ülkelere ait kültürel miras öğelerini karşılaştırır.				
SBD.8.14. Somut kalınlardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine katkılarını dair çıkarımlarda bulunur.				
SBD.8.15. Sergilenen eserlerden yola çıkarak müzeleri sınıflandırır.				
SBD.8.16. İnsanlığın ortak kültürel miras unsurlarının korunması için çaba sarf eder.				
Keşifler ve Kâşifler	İnsanlar, yerler ve çevreler/Küresel Bağlantılar			SB.D.7.4. Coğrafi keşiflerin dünya tarihine katkılarını değerlendirir.
				SB.D.7.2. Benzer coğrafyalara seyahat eden iki gezginin görüşlerini karşılaştırır.
İletişim	Birey ve Toplum/Bilim Teknoloji ve Toplum	SB.D.6.1. Ben dili ve sen dili arasındaki farklılıkları karşılaştırır.		
		SB.D.6.7. Bir haberi birden fazla kaynaktan inceleyerek değerlendirir.		
		SB.D.6.4. Duyguları ifade etme aracı olarak sanatın yerini değerlendirir.		
Değişim	İnsanlar, Yerler ve Çevreler/Bilim Teknoloji ve Toplum	SB.D.3.1. Değişim ve sürekliliğin zaman içindeki etkilerini değerlendirir.		
		SB.D.3.13. Seçtiği bir küresel soruna yönelik çözüm önerileri getirir.		

Tablo 2 incelediğinde kazanımların Çok Kültürlü eğitimi doğrudan veya dolaylı bir şekilde hedeflediği söylenebilir. Çok Kültürlü eğitim ile ilişkilendirilen kazanımların çoktan aza doğru Kültür ve Miras Modülü, Sosyal Bilgiler ve Bilim Modülü, İletişim Modülü, Keşifler ve Kâşifler ile Değişim Modülü'nde yer almaktadır. Kültür ve Miras Modülü, "Kültür ve Miras" ile "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitime on dört kazanımda yer verildiği değerlendirilmektedir. Kültür ve Miras öğrenme alanı, geçmiş ve gelecek bağlamında kültür ve miras olgusunu ön plana çıkartmaktadır. Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ise küresel köy metaforu kapsamında toplumlararası her türlü ilişkiyi ön planda tutmaktadır. Bu öğrenme alanlarındaki kazanımlar kültürel farkındalık ifadesi yetkinliği kapsamında değerlendirilebilir. Öğrencinin kendi kültürünü tam olarak anlaması, kültürel tanımlamanın çeşitliliğine saygı duyması doğrultusunda tutumları için temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Öğrencilerin olumlu tutumları aynı zamanda bireysel ifade ve kültürel hayatının içerisinde katılım yoluyla sanatsal, yaratıcılık ve estetik kapasitelerinin geliştirmeye yöneliktir. Bu kazanımlar sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler açısından farklı din ve etnik grupların değer sistemleri arasındaki farkı anlayıp saygıyı duyma temelini geliştirmeyi sağlayacak niteliktedir (MEB, 2018). Bu bağlamda Kültür ve Miras Modülü insanı, insan kavramında eşitleyen ve her bir insanı eşsiz gören bir anlayışla her bir insanın saygıyı hak ettiğini vurgulamaktadır. İnsanların dil, ırk, din, renk vb. farklarından dolayı ayrımcılığı değil, farklılıkların birlikteliğinin bugünkü medeniyeti meydana getirdiğini, evrensel değerlerin bu birlikteliğin mirası olduğu gerçeğine maruz bırakarak insanı birleştirmektedir. Bu birin çeşitliliğini korumak dünyayı daha yaşanabilir hale getireceği inancı verilmeye çalışılmaktadır. Sosyal Bilgiler ve Bilim Modülü, "Birey ve Toplum" / "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitime yedi kazanımda yer verildiği değerlendirilmektedir. Bu kazanımlar bilim-teknoloji temel yetkinlikleri kapsamında değerlendirilebilir. Bireye bilimin birikimsel bilgi olduğunu, bugünkü bilginin daha önceki bilim insanları ile diğer insanların tecrübeleri üzerine inşa edildiğini, bu yüzden bilimin insanlığın evrensel değeri olduğunu, insanların farklı nitelikleri sahip olmasının bilimin gelişmesine katkı sağladığı sezdirilmeye çalışılmıştır. İnsanların bütün farklılıklarına rağmen bir arada huzurlu, refah ve güven içerisinde yaşamasına olanak tanıyan demokratik değerlerin özellikle saygı değeri bütün farklılıkları kapsayıcı, örten ve devamlılığını sağlayan bir olgu olarak kazanımlarda vurgulanmaktadır. Bu değerleri kazanan öğrencilere kendilerini ötekilerin yaşamlarına faydalı hale getirme bilinci ve insanlığa hizmet etme sorumluluğu yüklediği söylenebilir. İletişim Modeli, "Birey ve Toplum"/"Bilim Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitime üç kazanımda yer verildiği değerlendirilmiştir. Bu öğrenme alanında hem bireyin kendine özgü nitelikleri hem de diğer insanlar ile iletişimi sağlayacak bilgi, beceri ve değerleri öğrenciye kazandırmayı hedeflediği söylenebilir. Öğrencilerin bizden farklı birilerinin olduğunu ve bu birilerinin de bizim gibi hak ve sorumluluklarının olduğu bilinci verilmeye çalışılmıştır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte bizden farklı ne kadar insan yaşamları var ise bunlar ile karşılaşma olasılığının da o kadar yükseldiği ifade edilebilir. Keşifler ve Kâşifler Modülü, "İnsanlar, Yerler ve Çevreler"/"Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitime iki kazanımda yer verildiği değerlendirilmektedir. Bu kazanımlar; öğrencilere, insan çevre etkileşimini tanıtmak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kazandırmak, kâşif ve keşif arasındaki ilişkinin neden ve sonuçlarını anlamalarını ve geleceğe yönelik bireysel ve toplumsal fayda bakış açısıyla bakabilmelerini hedeflediği söylenebilir. Kâşiflerin bilinen dünyanın sınırlılıklarını zorlayarak yeni dünyalar kazandırdıklarını ve böylece insanlığa hizmet ettiklerini kavrayarak hem geçmişe şükran borcunu hem de geleceğe umutla bakmayı sağladığı söylenebilir.

Değişim Modeli, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ile “Bilim Teknoloji ve Toplum” alanında Çok Kültürlü eğitime iki kazanımda yer verildiği değerlendirilmiştir. Bu kazanımlarda; insanlığın kadim tarihi içerisinde bilim, teknoloji vb. gelişmeler neticesinde sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda çeşitli değişimlerin yaşandığı fikrini vermeyi amaçlamaktadır. Bu değişimlerin birçok gelişmenin de sebebi olduğu ve aynı zamanda bir milletin kültürel sürekliliğini de sağladığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu bağlamda kazanımların Çok Kültürlüğe çoklu bakış açısı oluşturduğu söylenebilir. Program, Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı yapısında tema, modül, öğrenme alanları, temel soru, öğrenme ortamı ve kazanımlara yer vermektedir. Program altı modüle yer vermekte olup, bu modüller; Toplum ve Demokratik Yaşam; Çevre ve Ekoloji; Nüfus; Sosyal Bilgiler ve Bilim; Kültür ve Miras; Kâşifler ve Keşifler şeklinde sıralanmaktadır. Modüller farklı sayıda öğrenme alanlarını, öğrenme alanları ise ana fikir ve kazanımları içerecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu öğrenme alanlarında toplam otuz dört kazanım yer almaktadır. Bu modüller kapsamında verilen kazanımlar Çok Kültürlü eğitim anlayışı çerçevesinde incelenmiş ve ilişkilendirilen kazanımlara Tablo 3’de yer verilmektedir.

Tablo 3. Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programının Çok Kültürlülükle İlişkilendirilen Kazanımları

Modül	Öğrenme alanı	Kazanım
Toplum ve Demokratik Yaşam	Birey ve Toplum Etkin Vatandaşlık	SB BYF.1.1.Eşitlik ve adalet kavramlarından hareketle temel hak ve özgürlükleri değerlendirir
		SB BYF.1.2. İnsan hak ve özgürlükleri bağlamında hukukun üstünlüğünü kabul eder.
		SB BYF.1.3. Bir yönetim şekli belirleyerek belirlediği yönetim şeklini demokratik yönetim kriterlerine göre değerlendirir.
		SB BYF.1.4. Geçmişten günümüze demokratik değerlerin ve demokrasi uygulamalarının gelişimini analiz eder.
		SB BYF.1.5. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder
		SB BYF.1.6. Çocuk haklarının gerekliliğini hukuki ve etik açıdan değerlendirir.
		SB BYF.1.7.Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların sahip olduğu hakları karşılaştırır.
		SB BYF.1.8. Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğini fark eder
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras Küresel Bağlantılar	SB BYF.5.1.Türk ve Dünya Kültürüne sosyal bilimler alanında katkı sunan bilim insanlarının çalışmalarını analiz eder.
		SB BYF.5.2.Günümüz Anadolu kültürünün oluşmasında Anadolu Uygarlıklarını sosyo-kültürel değerler açısından analiz eder.
		SB BYF.5.3.Orta Asya Türk Kültürünün günümüz Anadolu kültürünün oluşmasında, etkilerini sosyokültürel değerler açısından analiz eder.
		SB BYF.5.4.İlk Çağ’ da Uygarlıklarından bir örnekle dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini analiz eder.
		SB BYF.5.5. Dünya üzerindeki farklı kültürleri tanımak için seyahat planı tasarlayarak gerekçelerini açıklar
Çevre ve Ekoloji	Üretim, Dağıtım ve Dağıtım; İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.BYF.2.1.Yaşadığı mekânlardaki değişimin sosyal, kültürel ve ekonomik hayata yansımalarını tartışır.
		SB.BYF.2.7. BM Sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde üzerine düşen sorumlulukların farkında olur.

Nüfus	İnsanlar, Yerler ve Çevreler; Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.BYF.3.5. Güncel göç olaylarından hareketle göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
Kâşifler ve Keşifler	Küresel Bağlantılar; Üretim, Dağıtım ve Dağıtım; İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.BYF.6.3. Keşifler yoluyla taşınan ürünlerin ülkeler arası ilişkilere etkilerini değerlendirir.

MEB (2024). BİLSEM SBDÇP

Tablo 3 incelediğinde kazanımların Çok Kültürlü eğitimi doğrudan veya dolaylı bir şekilde hedeflediği söylenebilir. Çok Kültürlü eğitim ile ilişkilendirilen kazanımların çoktan aza doğru Toplum ve Demokratik Yaşam Modülü; Kültür ve Miras Modülü; Çevre ve Ekoloji Modülü; Nüfus Modülü; Kâşif ve Keşifler Modülünde olduğu belirlenmiştir. Toplum ve Demokratik Yaşam Modülü, Birey ve Toplum Etkin Vatandaşlık Öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitime sekiz kazanımda yer verildiği değerlendirilmiştir. Kazanımların demokratik değerler (ifade özgürlüğü, eşitlik, fikirlere saygı, barış, hoşgörü, şeffaflık, hesap verebilirlik, adalet), insan hakları (herkes, cinsiyet, ırk, din, dil, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi bir fark gözetmeksizin bütün hak ve hürriyetlerden istifade edebilirler), çocuk hakları (Irk, cinsiyet, renk, siyasal ya da başka düşünceler, etnik ve sosyal köken, sakatlık, ulusal, mülkiyet, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin her biri çocuktur) (Turan,2017; Bektaş Öztaşkın, 2017; Bozkaya, 2021) Çok Kültürlülüğün de tarihsel gelişimi olarak yorumlanmıştır. Kültürler arası etkileşim her zaman barış içerisinde gelişmiştir. Kültürler arası etkileşim güç kavgalarından etkilenmiş bazen bir kültürün yok olmasına sebep olabilmıştır. Çok Kültürlülük, sömürgecilik ve milliyetçilik akımları ile erozyona uğrasa da gücü elinde tutanlar ile güce maruz kalanlar arasındaki mücadele sonucunda birçok kültürün bir arada yaşamasına olanak veren Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü eğitim anlayışının tarihsel gelişimini sürdürebilmiştir. Programda da tam bu noktada bu mücadeleyi ortaya koyan kazanımlara yer verildiği söylenebilir. Demokratik vatandaşlık eğitimi ile Çok Kültürlülük ve Çok Kültürlü eğitim arasında bir ilişki olduğu ifade edilebilir. Kültür ve Miras Modülü Kültür ve Miras; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitim anlayışına beş kazanımda yer verildiği tespit edilebilmiştir. Kazanımların Türk kültürel gelişimine katkı sunan insanların aynı zamanda dünya kültürel çeşitliğine de katkı sunduğu ana fikrinin verilmeye çalışıldığı ifade edilebilir. Türk kültürünün oluşmasında diğer milletlerin katkısı olduğu gibi diğer milletlerin kültürel gelişimlerine de Türk kültürünün katkı sağladığı vurgulanmıştır. Bu şekilde Çok Kültürlülüğün aynı zamanda yaşadığımız kültürün içerisinde de var olduğu sezdirilmektedir. Kültürler arası etkileşim yeni medeniyetler ile yeni kültürlerin doğmasına ve gelişmesine neden olabilmıştır. Merkez kültürler çevre kültürlerden edindikleri kazanımları harmanlayıp özgün yeni bir kültür oluşturabilmişlerdir. Çevre ve Ekoloji Modülü “Üretim, Dağıtım ve Dağıtım”; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitim anlayışına iki kazanımda yer verildiği değerlendirilmiştir. Kazanımlar 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından 2030 yılına kadar ulaşılmak üzere kabul ettiği “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, yoksulluğa son; nitelikli eğitim; açlığa son; toplumsal cinsiyet eşitliği; sağlıklı yaşam; insana yakışır iş ve ekonomik büyüme; temiz su ve sanitasyon; erişilebilir temiz enerji; eşitsizliklerin azaltılması; sanayi, yenilikçilik ve alt yapı; sürdürülebilir şehirler ve topluluklar; iklim eylemi; sorumlu üretim ve tüketim; karasal yaşam; sudaki yaşam; barış, adalet ve güçlü kurumlar ile amaçlar için ortaklık hedefleri, dünyada ne kadar

çeşitlilik var ise korunması ve bu çeşitlilikler ile insan onuruna yakışır bir şekilde kalkınmayı hedeflediği söylenebilir.

Nüfus Modeli “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitim anlayışına bir kazanımda yer verildiği söylenebilir. Kazanım göç, göçmen, çocuk ve göçmen çocuklarının eğitim haklarını Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (20 Kasım 1959) ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) (20 Kasım 1989) kapsamında verilen kazanımlar ile ilişkilendirilmiştir. Her kim nerede, nasıl ve ne sebep ile bulunur ise bulunsun eğitim almaya hakkı vardır. Hem de kendi kültürlerini ve kimlikleri koruyacak şekilde bu eğitimin verilmesi gerektiği hususu sezdirilmeye çalışılmıştır.

Kâşifler ve Keşifler Modülü Küresel Bağlantılar; “Üretim, Dağıtım ve Dağıtım”; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında Çok Kültürlü eğitim anlayışına bir kazanımda yer verildiği ifade edilebilir. Kazanım ile keşiflerin yol açtığı ekonomik gelişmeler neticesinde, taşınan ürünlerin yerel kültürlerin gelişimine katkı sağladığı gibi insanların birbirlerini daha iyi tanımalarına ve bir arada yaşam kültürü oluşturmalarına, bir diğerinin kültürünü ve kimliğini muhafaza edecek eğitim anlayışlarının gelişmesine önemli katkılar sağladığı şeklinde yorumlanmıştır. Bu kazanımlar, kültürel farkındalık ve ifadesi yetkinliği kapsamında değerlendirilebilir. Öğrencinin kendi kültürünü anlaması, tanımlaması ve kültürel farklılığa saygı duyması doğrultusunda tutumları için temel olabilir. Öğrencilerin olumlu tutumları aynı zamanda bireysel ifade ve kültürel hayatının içerisinde katılım yoluyla yaratıcılık, sanatsal ve estetik kapasitelerini geliştirmeye katkı sağlayabilir. Ayrıca sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yeterlikleri açısından farklı etnik ve dini grupların değer yargıları arasındaki farklılığı anlayıp saygı duyma temeline dayanan olumlu bir tavır geliştirmelerine katkı sağlayabilir (MEB, 2018).

Çokkültürlülük Eğitim Anlayışının, 2021 BİLSEM SBÇP'nin İçerik Boyutuna Yansıma Durumu

İçerik, programda belirlenen amaçlara ulaşmak için “ne öğretilim?” sorusunun yanıtıdır (Demirel, 2019). BİLSEM SBÇP bu soruya hem içerik boyutunda hem de programın genel yapısında yer alan konu listelerinde verilmektedir. Öğrenim Programlarının İçerik Boyutunda; Çok Kültürlü eğitim anlayışına az da olsa yer verilmektedir. Bu kapsamda Türk-İslam bilgileri, dehaler ve hayatta olan seçkin kişilerin biyografileri, olayların ön koşulu ile sonuçları arasındaki ilişkiler, fikirlerini şekillendiren güç veya etkiler, neden sonuç arasındaki ilişkiler, etik, ikilemler, büyük fikirler, çıkmaz durumlar ve sorunlar (MEB, 2021) Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilmiştir. Destek Programı genel yapısında konu listelerine yer verilmektedir. Bu konulardan Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilenler şunlardır; Sosyal Bilimler alanındaki bilim adamları; Toplum oluşturucu öğeler; Demokrasi; Özgürlük, hak ve sorumluluk; Milli birlik, vatanseverlik; Birey, iletişim, ulaşım ve teknoloji kavramları çerçevesinde değişim; Teknolojik gelişmelerin insan yaşamına etkisi; Pandemi ve salgının, sosyal, beşeri, ekonomik ve kültürel etkileri; Coğrafi konumun sosyo-kültürel yaşama ve ekonomik özelliklere etkisi; Ben dili ve sen dili; Empati; iletişim araçları ve kamuoyu üzerindeki etkisi; Gezginlere örnekler; Gezginlerin anıları; Kültürü oluşturan öğeler ve bu öğelerin toplum için önemi; Geleneksel oyunlar; Mani, masal, destan ve efsanelerdeki kültürel değerler; Âşıklık ve âşık atışması; Atatürk ve kültürel değerlere verdiği önem; Kültürel miras; UNESCO ve kültürel miras listesi; Farklı ülkelerin kültürel mirasları; Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlığa katkıları.

BYF Programı genel yapısında konu listelerine yer verilmektedir. Bu konulardan Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilenler şunlardır; İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı; İnsanlık tarihinde örnek karakterler; Dünyadaki demokrasi uygulamalarının gelişimi; Fransız Yurttaş Hakları Bildirgesi; BM BMÇHS, İnsan hakları, çocuk işçiliği, Demokrasinin gelişimine katkı sağlayan tarihi şahsiyetler; Cumhuriyet ve demokrasi, hoşgörü; Anadolu'da Türk Kültürünün yerleşmesinde rol oynayan değerler; Göç nedenleri, çeşitleri, sonuçları; Anadolu Uygarlıkları, Orta Asya Türk Kültürü, Anadolu Kültürü, İlkçağ uygarlıkları, Sanat ve Estetik; Coğrafi keşifler, Sömürgecilik.

Çokkültürlülük Eğitim Anlayışının, 2021 BİLSEM SBÇP'nin Eğitim Durumları Boyutuna Yansıma Durumu

Eğitim durumları, programın öğrencilere istendik özelliklerin kazandırılmasını sağlayan örnek öğrenme yaşantıları düzenleyen boyutu ifade etmektedir. Eğitim durumları; öğrenci açısından öğrenme yaşantıları düzeneği, öğretmen açısından da öğretme yaşantıları düzeneği olarak ifade edilmektedir (MEB, 2021). Eğitim durumlarının düzenlenmesinde öğrencilerin; öğrenme stilleri, hazırbulunuşluk düzeyleri, ilgileri, düşünme stilleri, yaratıcı problem çözme stilleri gibi özellikleri dikkate alınmalıdır. Giriş, gelişme ve sonuç etkinlikleri öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme ve performans becerilerini geliştirmeye yönelik olarak tasarlanmalıdır. Öğretim etkinlikleri; öğrencilerin yeni fikir üretmelerine, var olan fikirleri eleştirmelerine, bireylerarası farklılıkları ve benzerlikleri hoş karşılamalarına, kendi yeteneklerini fark etmelerine, öğrenme ürünlerini kendi tercihlerine göre seçebilmelerine olanak sağlamalıdır (MEB; 2021). Bu bağlamda öğrencilerin gelişimsel farklılıklarına yer verirken sosyo-kültürel ve biyolojik farklılıklarını dikkate almadığı dolayısıyla eğitim durumlarında Çok Kültürlü eğitim anlayışına yer verilmediği değerlendirilmiştir.

Öğretmenlerin öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar başlığı altında Çok Kültürlü eğitim ile ilişkilendirilen ifadelere Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 4. Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Madde No	Hususlar
1	Sosyal Bilgiler Dersi Çerçeve Programı'nda farklı kültürlerden önemli şahsiyetlere vurgu yapılmaktadır. Tarihin, toplumun, teknolojinin, bilimin şekillenmesinde önemli rol oynamış bu şahısların hayat ve kariyerleri ile tarihe mal olmuş eser ve faaliyetleri programda yer alan konu ve kazanımlarla ilişkilendirilerek öğretilmelidir.
2	Millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığı ve milli bilinçleri geliştirilmelidir.
3	Sosyal Bilgiler öğretiminde okul dışı ortamlardan da faydalanmaya önem verilmelidir. Bu çalışmalar merkezin yakın çevresinden pazaryerine, fabrikalara, resmî dairelere, arkeolojik kazı alanlarına, sergilere, müzelere, atölyelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, savaş alanları, anıtlar, müze-kentler, sanal müze gezisi vb.) yönelik olabilir. Ayrıca uygun konularda sözlü tarih ve yerel tarih çalışmaları da yapılmalıdır.
4	Efsane, masal, destan, atasözü, halk hikâyesi, şiir ve türkü gibi türlerden yararlanılarak Sosyal Bilgiler dersi edebî ürünlerle desteklenmelidir. Öğrenciler; konuları sevdirecek roman, hikâye, tarihî roman, gezi yazısı, hatıra ve fıkra gibi edebî ürünler okumaya teşvik edilmelidir. Ayrıca uygun görülen kazanımlar resim, müzik, minyatür, gravür, hat, heykel, mimari, tiyatro, sinema gibi geleneksel veya modern sanat ürünleriyle desteklenmelidir.
5	Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, ekonomi, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, felsefe ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmelidir.

6	İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasiye ilişkin eğitim içerikleri, konuları ve kavramları ele alınırken öğrencilerin gelişim özellikleri ve düzeylerine uygun terminoloji, örnek ve etkinlikler kullanılmalıdır
7	Öğretmen, öğrencilerin millî, manevî, kültürel, insani, evrensel değerlerini pekiştirmeli; millî, üniter, çağdaş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda onlara rol model veya yol gösterici olmalıdır.
8	Gerekli durumlarda Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel belgeler kullanılmalıdır.

Tablo 1 incelendiğinde dikkat edilecek hususlar Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilerek şu şekilde yorumlanmıştır. Dikkat edilecek hususlardan (1) farklı kültürlerden; Newton (İngiliz), Marie Curie (Fransız), İbn-i Fadlan (Arap), Ali Kuşçu (Özbek), Mimar Sinan (Türk), Mevlana (Türk) devlet başkanı, bilim insanı ve kanaat önderleri örnek vererek çok kültürlüğünün insanlık mirasına katkı yaptığını vurgulamaktadır. Bunun neticesinde öğrencilerin insanlığa katkı sunulmasında farklılıkların zengin olarak değerlendirileceği varsayılmaktadır. Dikkat edilecek hususlar, (2) kapsamında küreselleşme olgusunun ortaya çıkarttığı tek kültürlülüğe karşı milli (yerel) ahlaki ve manevi değerleri Çok Kültürlülük kapsamında değerlendirdiği ifade edilebilir. Dikkat edilecek hususlardan, (3) yaşadığımız coğrafyada var olan kültürel kalıntıların, bir zamanlar yaşanan kültürler olduğunu ve kültürlerin kendilerinden sonraki kültürleri etkileyerek kültürel zenginliğe katkı sağladığı bilinci verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kendi kültürel zenginliğini geçmiş kültürlerle borçlu olduğunu düşünerek geçmiş kültürlerin öğelerini benimser ve korur. Dikkat edilecek hususlardan, (4) insanlar, yaşamış oldukları her türlü olaydan az veya çok etkilenmişlerdir. Olaylar karşısında acılarını, kederlerini, sevinçlerini, korkularını, açıklarını, kavgalarını, savaşlarını, doğumlarını, ölümlerini, yaslarını dil aracılığıyla ifade etmişlerdir. İnsanların bu duygu düşünceleri zaman içerisinde edebi eserlere dönüşmüştür. Bu bağlamda farklı coğrafyalarda farklı insanların oluşturduğu çok kültürlüğün sesi olan bu eserleri okuyarak Çok Kültürlüğün duygu ve düşüncelerini öğrenebilir ve içselleştirebilirler. Dikkat edilecek hususlar, (5-6) bütün insanların insan olduğundan dolayı insan haklarına sahip olduğu inancıyla insan onuruna saygı içselleştirmesine katkı sağlayacağı varsayılmaktadır. İnsanlar farklı renklere, farklı dillere, farklı coğrafyalara, farklı yaşam biçimlerine, farklı kültürlerle, farklı inançlara sahip olsalar bile, insan olduklarından dolayı tüm bu özellikleri saygıya değerdir. Bu bağlamda Çok Kültürlü eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Dikkat edilecek hususlar, (7) öğretmenler, öğrencileri aynileştirmemeli, öğrencilerin her birinin diğerinden farklı olduğu bilinciyle Çok Kültürlü rol modeli içerisinde hareket etmelidir. Öğrencilerinin farklılıklarını güvence altına alarak her birine karşı görevlerini yerine getirmelidir. Dikkat edilecek hususlar, (8) herkesin kabul edebileceği bir insan hakları standardı oluşturduğundan dolayı farklı kültürlerden olan çocukların aynı haklara sahip olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Öğrencilerin bu Çok Kültürlülüğü benimsemelerini ve içselleştirmelerini sağlayabilir.

Çokkültürlülük Eğitim Anlayışının, 2021 BİLSEM SBDÇP'nın Ölçme ve Değerlendirme Boyutuna Yansıma Durumu

Ölçme, bireylerin belli özelliklere sahip olma derecelerinin sayı ve sembollerle gösterilmesidir. Değerlendirme ise ölçme süreci sonucunda elde edilen ölçümlerin belirlenmiş ölçütlerle karşılaştırılarak kanıya varılmasıdır (MEB, 2021). Değerlendirme boyutunda, ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapılacağına ilişkin açıklamalara yer verilmektir. Bunlar: Öğrencilerin akademik başarılarını daha doğru ölçümlere ve değerlendirmelere ulaşmak için ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi

şarttır. Özel yetenekli öğrencilerin farklı alanlarda sahip olduğu bilgi, beceri ve yetenek alanlarına uygun ölçme ve değerlendirme araçları hazırlanmalıdır. Ölçme ve değerlendirmede hem süreç odaklı hem de sonuç odaklı yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Ölçme ve değerlendirme yaptıktan sonra öğrencilere geribildirimler verilmeli ve bu doğrultuda bireylerin yetenek, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun yeni hedefler belirlenebilmelidir. Öğrencilerin akademik başarılarını ölçmek için çeşitli ölçme-değerlendirme türleri kullanılmalıdır. Bunlar portfolyolar, e-portfolyolar, kontrol listeleri, beceri envanterleri, öğretmen yapımı araçlar, otantik değerlendirme, rubrikler, akran değerlendirme, öz değerlendirme ve projeler özel yetenekli bireylerin ilgili özelliklerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde kullanılabilir (MEB, 2021). Bu açıklamalar değerlendirildiğinde öğrencilerin sadece akademik başarılarının ölçülmesinde kullanılacak araçlara yer verildiği söylenebilir. Aynı zamanda ölçmenin nasıl yapılacağına ilişkin öğretmenlere kılavuzluk yapılmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin Çok Kültürlülük anlayışlarının değerlendirilmesine ilişkin herhangi bir açıklama ve ölçme aracı verilmediği görülmektedir. Ancak dolaylı da olsa çeşitli sayıda ölçme ve değerlendirme yönteminin kullanılmasını önermesi dolaylı şekilde Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilebilir. Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığı altında “Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim etkinliklerinin kazanımlarını esas almalıdır. Mümkün olduğu kadar çok ve çeşitli sayıda ölçme araç ve yöntemleri kullanılmalıdır.” ifadeleri yine dolaylı bir şekilde Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmanın sonuç bölümünde; elde edilen bulgular tartışılarak alana katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Küresel dünyada zamansal ve mekânsal sınırların giderek azalmasıyla ortaya çıkan yeni durumun en önemli sonuçlarından biri, Çok Kültürlülük ve buna bağlı olarak Çok Kültürlü eğitimidir. Dünyanın global bir köy haline gelmesi, farklı kültürlerin bir arada yaşamasını zorunlu hale getirmiş ve Çok Kültürlü eğitimin önemini artırmıştır. Bu konuda eğitimin tüm unsurları ve bileşenleri önemli olsa da özellikle Çok Kültürlü eğitimin kazandırılmasında sosyal bilgiler dersine ve öğretmenlerine önemli bir rol düşmektedir. Çok Kültürlü eğitim anlayışının programının amaç ve kazanımlara yansıma durumundan elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır. 2021 BİLSEM SBÇP, amaç boyutunda Çok Kültürlü eğitim anlayışına yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna varılmıştır. İncelenen SBÇP'nın yirmi genel amacından sekizinin Çok Kültürlü eğitim anlayışını yansıttığı değerlendirilmiştir. Programın kazanımları incelendiğinde ise DEP'nda toplam seksen kazanımdan yirmi sekiz kazanım; BYFP'da toplam otuz dört kazanımdan on yedi kazanımın Çok Kültürlü eğitim ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. İki program birlikte yorumlandığında programın yeterli düzeyde ve doğrudan Çok Kültürlü eğitime yer vermediği tespit edilmiştir. Öteleş (2020) sosyal bilgiler dersinin amacı ve kazanımı yönünden incelenmesi yönünden yaptığı araştırmaya göre, 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının amaç ve kazanımların yaklaşık dörtte birini Çok Kültürlü eğitim ile ilişkilendirdiği; 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7 Sınıflar) kazanımlarının ise dörtte birinden azının Çok Kültürlülük kavramı ile doğrudan ilişkili olduğu sonucu (Öteleş, 2020: 511) ile BİLSEM SBÇP Çok Kültürlü eğitime yer verme sonucuyla örtüştüğü söylenebilir. Akhan ve Yalçın'ın (2016) 1962-2005 yılları arasındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarını Çok Kültürlülük açısından incelediği araştırmasında Çok Kültürlü eğitime yer verilmediği sonucuyla benzerlik göstermektedir. Cırık (2008) 1-5.sınıf programlarına ilişkin yaptığı araştırmada “trafik güvenliği”, “oyun ve fiziki etkinlik”

ve “müzik” derslerinde hiçbir kazanımı Çok Kültürlü eğitim ilkeleri ile bağdaştıramazken, Türkçe dersinin toplam 1055 kazanımından 6 kazanımını; hayat bilgisi dersinin toplam 292 kazanımından 20 kazanımını; sosyal bilgiler dersinin toplam 92 kazanımından 12 kazanımını; matematik dersinin toplam 350 kazanımından 2 kazanımını; görsel sanatlar dersinin toplam 76 kazanımından 9 kazanımını; fen bilimleri dersinin toplam 122 kazanımından 11 kazanımını; din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin toplam 91 kazanımından 3 kazanımını ve beden eğitimi dersinin toplam 167 kazanımından 2 kazanımını çok kültürlü eğitim ilkeleriyle ilişkili bulunduğu çalışmanın sonucu, yaptığımız çalışmanın sonucunu desteklemektedir. Çok Kültürlü eğitim anlayışının programının içerik boyutuna yansıma durumundan elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır. DEP ile BYFP’nin içerik boyutu incelendiğinde modül, öğrenme alanları ve konu listelerine yer verilmektedir. Programın içerik boyutunda Çok Kültürlü eğitim anlayışına doğrudan yer verilmediği, ancak dolaylı bir şekilde az da olsa yer verildiği sonucuna varılmıştır. DEP ile BYFP’nda konu listelerinde ço aza da olsa çok kültürlülüğü kapsayıcı konu adlarına yer verildiği söylenebilir. Paksoy ve Çelik (2019) Türk Eğitim Sistemi’nin Çok Kültürlü eğitime hazır oluş düzeyini incelediği çalışmasında; Türkiye’de öğretmen ve yöneticilerin Çok Kültürlü eğitime yönelik bakış açısının genel anlamda olumlu olmasına karşın, müfredatların öğrenme alanlarında ve ders kitaplarında yeterince yer verilmediği sonucuyla benzerlik göstermektedir. Küçük (2011, s. 227) 2009- 2010 yılları arasında 1-5. sınıflarda okutulan Milli Eğitim Bakanlığı ders kitaplarını incelediği çalışmasında, ders kitaplarının farklı kültürlere, kültürlerarası öğrenmeye yer vermediği ve küresel vatandaşlar yetiştirmeye uygun olmadığı sonucuyla örtüşmektedir. Çok Kültürlü eğitim anlayışının programının öğrenme-öğretme sürecine yansıma durumundan elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır. Programda öğrenme-öğretme boyutunda Çok Kültürlü eğitim ile ilişkili herhangi bir açıklamaya yer verilmemektedir. Ancak Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar başlığı altında Çok Kültürlü eğitim anlayışına dolaylı bir şekilde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Programın öğrenme-öğretme sürecinde örnek öğrenme yaşantılarına yer verilmeyişi; Parekh (2002)’in Çok Kültürlü eğitimi toplumsal birliğin önünde tehlikeli olarak görmesi, bu eğitimin etnik milliyetçiliği desteklediği, ortak kültürü zayıflattığı, ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi olarak değiştirdiği, varsayımları ile olumlu olarak değerlendirmesi, çalışma sonucunu destekler niteliktedir. Bennet (1995) tarafından yapılan çalışmada, Çok Kültürlü eğitimin bir dezavantajı olarak, kültürel değerlerin üzerinde fazlasıyla durmanın önyargıları artırabileceğini ve ayrıca insanın doğası gereği farklı olanları aşağı görme duygusuna kapılabileceği tehlikesi, eğitim durumlarında Çok Kültürlü örnek öğrenme yaşantılarına yer verilmeyişinin nedeni olarak görülebilir. Akınlar (2018) Çok Kültürlü eğitim savunucularının da kabul ettiği bir diğer eleştiri ise, az sayıda öğretmenin farklılık tabanlı bir müfredata göre öğretim yapma tecrübesine ve becerisine sahip olması, öğretmenlerin de Çok Kültürlü eğitim anlayışına göre yetiştirilmediğini göstermektedir. Bu durumun öğrenme öğretme sürecine olumsuz yansıtacağı varsayılmaktadır. Çok Kültürlü eğitim anlayışının programın ölçme ve değerlendirme boyutuna yansıma durumundan elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır. Programda, ölçme ve değerlendirme boyutunda Çok Kültürlü eğitim yaklaşımına doğrudan yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sadece akademik başarılarının ölçülmesinde kullanılacak alternatif araçlara yer verildiği görülmektedir. SBDÇP’de dolaylı da olsa çeşitli sayıda ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasını önermesi ise dolaylı şekilde Çok Kültürlü eğitim anlayışıyla ilişkilendirilmektedir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak şu önerilere yer verilebilir:

- BİLSEM SBÇP'nin amaç ve kazanımlarında doğrudan Çok Kültürlülük kavramına ve Çok Kültürlü eğitim anlayışına yer verilebilir.
- Programın içerik boyutunda öğrenme alanlarında Çok Kültürlü eğitim anlayışını yansıtan bilgi, beceri ve değerlere atıf yapılabilir ve konu listesinde doğrudan Çok Kültürlü eğitime yer verilebilir.
- Programın öğrenme-öğretme sürecinde Çok Kültürlü eğitim ile ilişkili örnek öğrenme yaşantılarına yer verilebilir.
- Programın ölçme ve değerlendirme boyutunda Çok Kültürlü eğitimi kapsayan alternatif ölçme değerlendirme araçları geliştirilebilir.
- Çok Kültürlü eğitim programı uygulamalarında başarılı olan ülkelerin öğretim programları incelenerek, ülkemizin Çok Kültürlü eğitim ihtiyacı belirlenebilir.
- BİLSEM SBÇP geliştirme süreci ve geliştirme çalışmalarına üniversitelerden Çok Kültürlü eğitim alanında çalışmaları olan konu alanı uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı ile ilkokul ve ortaokullardan konu alanı öğretmenleri dâhil edilebilir.

KAYNAKÇA

- Agirdag, O., Merry, M. S., & Van Houtte, M. (2016). Teachers' understanding of multicultural education and the correlates of multicultural content integration in Flanders. *Education and Urban Society*, 48(6), 556-582.
- Akto, A. (2018). *Çok Kültürlülük Yaklaşımı ve Sorunsalları*. Adıyaman, İksad Publising House.
- Aragona-Young, E., & Sawyer, B. E. (2018). Elementary teachers' beliefs about multicultural education practices. *Teachers and teaching*, 24(5), 465-486. doi:10.1080/13540602.2018.1435527
- Aydin, H. (2012). Multicultural Education Curriculum Development in Turkey . *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 3(3) , 277-286.
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2017). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi:niçin ve nasıl? R. Turan içinde, *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 109-130). Ankara: Pegem Akademi.
- Bozkaya, H. (2021). *Çocuk hakları ve göçmen çocukların eğitimi*. Ankara: Sonçağ.
- Bozkaya, H (2020). Çokkültürlü sınıf ortamı ve aidiyet. Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, 8(2), 245-271.
- Bozkaya, H (2022). Göç ve çocuk hakları üzerine bir değerlendirme. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (30), 677-688. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1190328>
- Büyüköztürk ve diğerleri (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2019). *Eğitimde program geliştirme kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG) (2016). Türkiye'de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak için Politik Önlemler'. http://www.egitimreformugirisimi.org/wpcontent/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_PolitikaOnerileri.pdf. 20 Aralık 2019
- Forrest, J. ve diğerleri, (2016). *Challenging racism through schools: teacher attitudes to cultural diversity and multicultural education in Sydney, Australia*. *Race Ethnicity and Education*, 19(3), 618-638. doi: 10.1080/13613324.2015.1095170
- Fullinwider, R. K. (1991). Multicultural Education . *University of Chicago Legal Forum*, 1991(1), 74-99.
- Glazer, N., (1997), *We Are All Multiculturalists Now*, Cambridge, MA: Harvard University Press

- Kaçar, G. (2023). Çok Kültürlü eğitim uygulamalarının karşılaştırılması: Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Finlandiya ve Türkiye örneği. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 15-36.
- Kafesoğlu, İ. (1983). Türk Milli Kültürü, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Keskin, Y. & Yaman, E. (2014). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı ve Ders Kitaplarında Yeni Bir Paradigma: Çok Kültürlü Eğitim. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish/Turkic Volume 9/2*, p. 933-960,
- Kurtdaş, M. Ç. (2018). Küresel terör çağında ulus devletin artan önemi. *Tesam Akademi Dergisi*, 5(2), 151-181.
- Miled, N. (2019). *Educational leaders' perceptions of multicultural education in teachers' professional development: a case study from a Canadian school district. Multicultural Education Review*, 11(2), 79-95. doi: 10.1080/2005615X.2019.1615249
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2015). Millî Eğitim Bakanlığı bilim ve sanat merkezleri yönergesi [Online].
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2020). Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü. Bilim ve sanat merkezi sosyal bilgiler dersi öğretim programı.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü. Bilim ve sanat merkezi sosyal bilgiler dersi öğretim programı.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). Strateji Geliştirme Başkanlığı. Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2022). Tebliğler Dergisi. Cilt: 85. Sayı:2771. Millî Eğitim Bakanlığı bilim ve sanat merkezleri yönergesi.
- Mohan, ve diğerleri (2018). *Story tellingan effective pedagogy for multicultural education. SCMS Journal of Indian Management*, 15(3), 81-90.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Parker, B. (1999). *Globalization and business practice*. Sage Pub. London
- Tonbuloğlu, B., Aslan, D., & Aydın, H. (2016). Teachers' Awareness of Multicultural Education and Diversity in School Settings. *Eurasian Journal of Educational Research*, 64, 1-28.
- Turan, R. (2017). Demokrasi. R. Turan içinde, *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi* (s. 1-44). Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu*. (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü*
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.59f36d413f62f0.97984604 erişim tarihi: 24.03.2024, erişim saati: 17.37
- Ulukaya Öteleş, Ü. (2020). 2018 sosyal bilgiler öğretim programına Çok Kültürlü eğitimin yansımaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 16(3), 500-516.
- UNESCO Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi (2001).
http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/kulturel_ifadelerin_cesitliliği/EVRENSEL_B%C4%B0LDIRGE.pdf . 21 Aralık 2017 UNESCO (2017).
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi. <http://www.bmdergi.org/language/tr/dunya-cok-kulturluluk-gununde-bm-kulturel-cesitliliği-karsi-tehditlerle-mucadeleye-cagiriyor/> 21 Aralık 2017
- Web1. (2024, 03 16). <https://bilsem.meb.gov.tr/BLSLoginOgr.aspx>. <https://e-bilsem.meb.gov.tr:https://bilsem.meb.gov.tr/BLSLoginOgr.aspx>